

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Słowacka tożsamość kulturowa u progu XXI wieku

Author: Sylwia Sojda

Citation style: Sojda Sylwia. (2018). Słowacka tożsamość kulturowa u progu XXI wieku. W: M. Cichońska, I. Genew-Puhalewa (red.), Tożsamość Słowian zachodnich i południowych w świetle XX-wiecznych dyskusji i polemik. T. 2, Język. (S. 99-110). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Słowacka tożsamość kulturowa u progu XXI wieku

Tożsamość jest kluczem do zrozumienia człowieka jako bytu, ale również do zrozumienia społeczeństw, w których człowiek żyje¹. Treścią tożsamości kulturowej może być język, terytorium państwa, charakter narodowy i ideologia, historia i określone wzorce zachowania. Tożsamość kulturowa pełni również funkcje komunikacyjne, ukierunkowane na zewnątrz (wspomaganie komunikacji między kulturami), do wewnątrz (świadomość społeczeństwa posiadania własnej tożsamości kulturowej) oraz funkcję przekazywania kultury kolejnym generacjom.

Język każdego narodu jest częścią jego kultury, a zarazem ważnym elementem jej tożsamości kulturowej. Z kolei tożsamość kulturowa jest ściśle związana z pojęciem tożsamości narodowej, powiązania między językiem a narodem prowadzą bowiem do wyróżnienia związku pomiędzy tożsamością narodową a językiem narodowym. Tożsamość narodowa jest ujmowana jako pojęcie o węższym zakresie od pojęcia tożsamości kulturowej, jako jej pewna postać. Samo zagadnienie tożsamości kulturowej jest bardzo szerokie, gdyż „wiąże się nie tylko z narodem, ale również ze wspólnotą etniczną, rasową, religijną, językową, a ostatnimi czasy obejmuje również większe wspólnoty, jakimi są organizacje ponadnarodowe” (ŚCIGAŁ, 2012: 192).

Pojęcie tożsamości pozostaje od wielu lat w kręgu zainteresowania badaczy reprezentujących różne dziedziny nauki. Pierwsze próby jego zdefiniowania pojawiły się w obszarach neopsychoanalizy i interak-

---

¹ KRAJNIAK, 2015.

cjonizmu symbolicznego, skąd do nauk humanistycznych wprowadził je E. Erikson, przedstawiając systematyczną refleksję nad tożsamością osobową, którą pojmował jako względnie stabilną autoidentyfikację jednostki. Uważał, że tożsamość zawsze dotyczy pozostawania sobą i ciągłości (ŚCIGAŁ, 2012: 52). Konstruowanie tożsamości zarówno indywidualnej, jak i kolektywnej odbywa się przez odniesienie do dwóch podstawowych obszarów identyfikacyjnych: po pierwsze, wskazuje na pozostawanie „kimś trwałym”, zatem na kontynuację w czasie identyfikacji, a po drugie, akcentuje wymiar odmienności realizowany przez określanie różnic i utrzymywanie granic między sobą/nami a obcymi (DOPIERAŁA, 2004: 10). Status pojęcia *tożsamość* przeszedł swoistą ewolucję: od peryferyjnego i posilkowego w dyskursie socjologicznym do pojęcia centralnego i autonomicznego, odgrywającego kluczową rolę w wyjaśnianiu procesów współczesności (DOPIERAŁA, 2004: 9).

Elementem kultury, a zarazem podstawową częścią składową tożsamości kulturowej integrującą członków danego społeczeństwa jest język narodowy, czyli ustalony w konkretnym społeczeństwie narodowym sposób komunikacji, będący wyraźnym znakiem terytorialnej, społecznej i komunikacyjnej dyferencjacji danego narodu. Dla narodu słowackiego język był tym elementem tożsamości kulturowej, który miał go odróżniać od innych narodów, a jednocześnie podkreślać wspólnotę i jednoczyć w walce przeciwko narodowi obcemu/dominującemu. Dokonujące się w jego obrębie przemiany są zatem istotnym elementem kształtowania się owej tożsamości kulturowej.

Podobnie jak inne fenomeny kultury narodowej, również język należy nieustannie pielęgnować, kultywować, wspierać jego stabilność i płynny oraz naturalny rozwój, a także badania naukowe². Skomplikowana długowiekowa historia narodu słowackiego pokazuje dążenia Słowaków do osiągnięcia pełnej autonomii politycznej, gospodarczej, językowej oraz niełatwe relacje między świadomością narodową i językową³. Transformacja od *natio hungarica* do *natio slovacica* odzwierciedlała się w formowaniu autoidentyfikacji państwowej oraz, później, narodowej⁴. Jak pisze R. Chmel,

² *Správa o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky.pdf*, s. 3, www.culture.gov.sk/extdoc/3567/vlastny_mat [Dostęp: 4.01.2015].

³ Problematyka współfunkcjonowania państwa, narodu i języka była przedmiotem wielu prac naukowych czołowych słowackich lingwistów, por. np.: HORECKÝ, 1990: 259–265; KAČALA: 1986, 1994; RUŽIČKA, 1975; DOLNÍK, 2000; ONDREJOVIČ, 2010: 5–14; POVAŽAJ: 1995; KRÁL, VAŇKO, 2004; PAVLOVIČ, 2002: 125–128.

⁴ Por. BOBROWNICKA, 2000: 29.

tożsamość narodowa to słowacki czuły punkt – zapewne dlatego, że jej fundament nigdy nie był stabilny. Słowacy nie mieli własnego państwa, czego niektórym wyraźnie brakowało, nie mieli też rządzących elit, a ich ekonomiczne, polityczne i kulturalne możliwości były ograniczone. Krótko mówiąc, byliśmy małym narodem między innymi małymi narodami. Rzecz jasna, tożsamość narodowa najłatwiej formuje się w opozycji do „tych drugich”, „obcych”. W przypadku Słowaków najczęściej byli to Węgrzy, ale nierzadko też Czesi. W kontekście czesko-słowackich stosunków warto pamiętać, że Czechosłowacja po roku 1918 była *de facto* czeskim państwem. Słowacy identyfikowali się z nią w nieco bardziej złożony sposób, zwłaszcza dlatego, że istnienie odrębnego narodu słowackiego często podawano w wątpliwość.

CHMEL, 2014: 10–11

Po zakończonych szturowską kodyfikacją sporach o język narodowy pozostał na słowackim terytorium polilingwizm, który obejmował podział języków na wrogie (węgierski, nieco mniej niemiecki), neutralne (łacina – jako język nauki) i pożądane, wysoko cenione (słowacki, ewentualnie także inne języki słowiańskie), (BOBROWNICKA, 2000: 31).

W nowoczesnym językoznawstwie

można dostrzec wyraźną tendencję do traktowania języka jako osadzonego w szerszej pojmowanym procesie komunikacji społecznej. Prowadzi to do uzasadnionego wniosku, iż język stanowi integralny składnik procesu społecznej komunikacji, a tym samym kultury, zarówno z punktu widzenia genezy, jak i jako system utrwalania i przekazywania w czasie kultury za pomocą symboli i symbolicznych czynności. W odpowiednich historycznych okolicznościach tak pojmowana kultura i język konstytuują świadomość odrębności etnicznej, historycznej, w końcu narodowej.

KUNIŃSKI, 2000: 11

Obecnie jesteśmy świadkami prężnego procesu integracji państw europejskich. Należy pamiętać, że języki narodowe są dla europejskich narodów wyjątkowym fenomenem. To właśnie one odgrywają niezwykle istotną rolę w kształtowaniu i kultywowaniu tożsamości narodowej i kulturowej w multikulturowym świecie. Tożsamość kulturowa odzwierciedlona w języku jest realizowana również dzięki prowadzeniu odpowiedniej polityki językowej, którą J. Mistrík definiuje następująco:

działalność władz zorientowana na współdecydowanie w sprawach funkcjonowania, rozwoju i wzajemnego oddziaływania języków, role języków

w życiu grup etnicznych (plemion, narodowości, narodów). Podmiotem (wykonawcą) polityki językowej są organy władzy, przedmiotem jest związek między społeczeństwem i językiem, warunki społeczne funkcjonowania języka w społeczeństwie komunikacyjnym [...]. Celem polityki językowej jest oddziaływanie na wszechstronny rozwój języka/języków w danym społeczeństwie etnicznym, wytwarzanie przyjaznych warunków do rozwoju wszystkich funkcji danych języków. Polityka językowa ma ścisły związek z polityką narodowościową (oznaczaną jako polityka językowo-narodowościowa), która opiera się na zasadzie równouprawnienia narodów i narodowości oraz ich języków, rozwoju kultur narodowych na bazie języków narodowych oraz wytwarzania przyjaznych warunków dla rozwoju wszystkich narodów i narodowości, ich kultur i języków w danym kraju.

MISTRÍK, 1993: 205

Jest ona, z kolei, składową sytuacji językowej, która według J. Kačali obejmuje trzy obszary: wewnątrzjęzykowy, międzyjęzykowy i pozajęzykowy. Obszar pierwszy opiera się na naturalnej systemowej, genetycznej i historycznej jedności wszystkich form języka narodowego (tj. literackiego i dialektów). W drugim obszarze dominuje pozycja społeczna języka narodowego w związkach z językami, z którymi Słowacy mają kontakty. Chodzi tu o (1) języki w komunikacji międzynarodowej, (2) kontakty z językami mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących terytorium Słowacji, (3) kontakty z językami narodów sąsiadujących. Zagadnienie obszaru pozajęzykowego obejmuje z kolei wiele czynników społecznych, politycznych i kulturowych wpływających na stan języka, jego używanie w wytworach oficjalnych i prywatnych, nauczanie i posługiwanie się nim, a także na kulturę językową, co można by ogólnie określić jako czynniki językowo-polityczne. Taka polityka językowa znajduje wyraz między innymi w słowackim ustawodawstwie⁵.

Punktem wyjścia realizowania tak zdefiniowanej sytuacji i polityki językowej w suwerennym państwie było przyjęcie w 1995 r. przez Radę Narodową Słowacji Ustawy o języku państwowym (*Zákon o štátnom jazyku*), która reguluje jego pozycję i zasięg używania na terytorium Republiki Słowackiej. Pojęcie „język państwowy” (używane przez populację większościową w kontaktach oficjalnych i prywatnych) oznacza język słowacki w jego formie skodyfikowanej (*kodifikovaná podoba štátneho jazyka*), czyli ogólnie obowiązujące i obowiązkowe normy języka literac-

⁵ Por. KAČALA, 2010: 79–82.

kiego ujęte w najważniejszych pracach kodyfikujących (na podstawie Zarządzenia Ministerstwa Kultury o ogłoszeniu kodyfikowanej postaci języka państwowego⁶ są nimi: *Pravidlá slovenského pravopisu* (wydanie 3. z 2000 r.), *Krátky slovník slovenského jazyka* (wydanie 4. z 2003 r.), *Pravidlá slovenskej výslovnosti* Á. Kráľa (3. wydanie z 1996 r.) i podręcznik akademicki *Morfológia slovenského jazyka* autorstwa J. Ružički i in. z 1966 r.).

Polityka językowa państwa jest realizowana między innymi za pomocą regulacji legislacyjnych w postaci aktów normatywnych. Najważniejszymi w tym zakresie aktami prawnymi na terytorium Republiki Słowackiej są: Konstytucja Republiki Słowackiej (*Ústava Slovenskej republiky*), Ustawa z dnia 15 listopada 1995 r. o języku państwowym (*Zákon o štátnom jazyku*⁷) i jej nowelizacje⁸, *Koncepcja troski o język państwowy* (*Koncepcia starostlivosti o štátny jazyk Slovenskej republiky*), Ustawa z dnia 10 lipca 1999 r. o używaniu języków mniejszości narodowych (*Zákon o používaní jazykov národnostných menšín*⁹) oraz *Raport o stanie używania języka państwowego na terytorium Republiki Słowackiej* (*Správa o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky*). Kompetencje w zakresie ochrony, rozwoju i troski o język urzędowy otrzymało słowackie Ministerstwo Kultury, które odpowiada również za opracowanie i realizację długoterminowej państwowej polityki językowej.

Artykuł 6. Konstytucji Republiki Słowackiej stanowi o języku państwowym obowiązującym na terytorium Słowacji, którym jest język słowacki, oraz podkreśla prawo do używania innych języków zagwarantowane przez odrębne ustawy. Zapewnia również, w ramach praw obywatelskich, różnego typu swobody, bez względu na używany język, w tym prawo do informacji we własnym języku, ograniczając jednocześnie prawo urzędowego informowania wyłącznie do języka państwowego¹⁰.

⁶ Opatrenie Ministerstva kultúry Slovenskej republiky z 8. apríla 2008 č. MK 1501/2008–10/5088 o vyhlásení kodifikovanej podoby štátneho jazyka podľa zákona NR SR č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov Z.z. 1914/2000–1.

⁷ Zákon Národnej rady Slovenskej republiky z 15. novembra 1995 o štátnom jazyku Slovenskej republiky, č. 270/1995 Z.z.

⁸ Ustava nr 318/2009 i 204/2011 Z.z.

⁹ Zákon Národnej rady Slovenskej republiky z 10. júla 1999 o používaní jazykov národnostných menšín, č. 184/1999 Z.z.

¹⁰ Ústava Slovenskej republiky z 1. septembra 1992. (460/1992 Zb.), por. § 6, pkt. 1 i 2; § 12, pkt 2, § 26, pkt. 2 i 5.

Po rozpadzie federacyjnego państwa czechosłowackiego

również w Republice Słowackiej dojrzały warunki do wydania ustawy chroniącej suwerenność języka słowackiego i gwarantującej słowackiemu odbiorcy informacji dostarczanych przez środki masowego przekazu prawo do pełnej zrozumiałości jakichkolwiek informacji.

MASÁR, 1994: 141

Takim aktem prawnym jest Ustawa z dnia 15 listopada 1995 r. o języku państwowym [dalej: Ustawa o języku państwowym], która określa stanowisko państwa w kwestii używania na terytorium Słowacji języka państwowego – słowackiego, i zawiera przepisy związane z jego ochroną oraz używaniem między innymi w komunikacji urzędowej, przez organy administracji centralnej i administracji samorządowej, w szkolnictwie czy siłach zbrojnych. Nadaje ponadto Ministerstwu Kultury kompetencje nadzorcze nad przestrzeganiem jej zapisów, nakładając na nie jednocześnie obowiązek przedkładania rządowi raportu o stanie używania języka państwowego na terytorium Republiki Słowackiej. Wyraźnie jednak

faworyzuje narodowy język dominującej nacji jako język państwowy, stawiając inne języki mniejszościowe na niższym poziomie funkcjonalno-hierarchicznym, wśród nich język aktywnej mniejszości węgierskiej, co od razu wywołało z jej strony sprzeciw, tym bardziej, że status tych języków według Ustawy miały określić późniejsze akty prawne (w domyśle – niższego rzędu).

LUBAŚ, 2009: 495

Potrzeba przyjęcia ustawy, jak pisze W. Lubaś, przytaczając słowa J. Bosáka,

wyłynęła ze społecznej i politycznej sytuacji, jaka na Słowacji wytworzyła się po powstaniu samodzielnej Republiki Słowackiej 1 I 1993 roku. [...] O ile w innych państwach jest oczywiste, że członkowie mniejszości etnicznych żyjących w państwie danego narodu [!] przyjmują jako naturalną potrzebę nauczenie się języka większości, tj. państwowego, to na Słowacji, gdzie żyją Słowacy i Węgrzy, dochodzi do językowej dyskryminacji oraz narodowej asymilacji obywateli słowackich. Jednym z powodów przyjęcia ustawy o języku słowackim jako państwowym były powtarzające się inicjatywy przedstawicieli Słowaków żyjących na tym terenie o uchwaleniu ustawy, która mogłaby przerwać tę językową dyskryminację i asymilację.

LUBAŚ, 2009: 494

Instytucją, która współdziała z Ministerstwem Kultury w celu zapewnienia realizacji postanowień wspomnianej Ustawy (między innymi opracowywania i wydawania dzieł kodyfikacyjnych języka słowackiego), jest *Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied* (JÚES SAV). W 1996 r. Minister Kultury powołał swój organ doradczy w kwestii języka państwowego, którym jest *Ústredná jazyková rada* (ÚJR – *Centralna Rada Językowa*), złożona z przedstawicieli środowisk słowacystycznych. Jej działania skupiają się między innymi na ocenie wniosków o istotne zmiany kodyfikacyjne oraz na przedstawianiu prac naukowych w sprawach spornych dotyczących języka słowackiego. Od 1999 r. przewodniczącym ÚJR jest zastępca dyrektora JÚES SAV.

Kolejnym ważnym elementem kształtowania polityki językowej, a co za tym idzie – również polityki kulturowej Słowaków była opracowana przez Ministerstwo Kultury *Koncepcja troski o język urzędowy Republiki Słowackiej* [dalej: *Koncepcja*], którą przedłożono rządowi słowackiemu dnia 1 lutego 2001 r., a uchwalono dnia 14 lutego tego samego roku. Potrzeba stworzenia tego dokumentu zrodziła się z przeświadczenia o obniżającym się poziomie językowym różnego rodzaju wypowiedzi w sferze publicznej. Głównym jego celem było przedstawienie niezadowolającego stanu używania języka urzędowego. *Koncepcja* obejmuje główne założenia polityki językowej państwa. Podkreśla obowiązek państwa, jakim jest zagwarantowanie ochrony i rozwoju języka państwowego i języków mniejszości narodowych¹¹.

Kluczową rolę w realizacji celów nakreślonych we wspomnianym dokumencie odgrywa ścisła współpraca przedstawicieli wszystkich ministerstw pracujących w specjalnie powołanej przez Ministerstwo Kultury międzyresortowej komisji ekspertów. Natomiast Minister, we współpracy z przewodniczącym Słowackiej Akademii Nauk, ma obowiązek przedstawiania rządowi raportu o realizacji *Koncepcji*. W omawianych materiałach znajdują się również informacje na temat słowackiej terminologii i reaktywowania działalności ministerialnych komisji terminologicznych, których zadania miałyby polegać na śledzeniu, ujednocnieniu i ustalaniu terminologii specjalistycznej, co doprowadziłoby do reedycji i opracowania słowników terminologicznych, a w konsekwencji do powstania elektronicznego banku terminów. Podkreśla się ponadto konieczność jednego językoznawcy w pracy każdej komisji.

¹¹ Štát si musí zachovať vplyv na jazykovú politiku vrátane jazykovej výchovy. Musí **zaručovať** ochranu a rozvoj štátneho jazyka (pochopiteľne, aj jazykov národnostných menšín).

W ostatniej części *Koncepcji* widoczny jest priorytet troski o język urzędowy na poziomie jego praktycznej aplikacji. Koncentruje się on między innymi wokół: kształcenia i szkolnictwa, nauki i badań nad językiem, obszaru legislacji, administracji publicznej, sił zbrojnych, kultury, mediów czy opieki nad Słowakami żyjącymi za granicą. Najistotniejszym zadaniem stojącym przed Ministerstwem Kultury było niezwłoczne dokonanie analizy prawnej Ustawy o języku państwowym, która miała polegać na ocenie dotychczasowego jej przestrzegania.

Po uzyskaniu suwerenności ukazał się w nowym świetle problem mniejszości językowych (narodowych, etnicznych) Słowacji. Zaczęto zwracać uwagę na fakt, że problemy narodowościowe wymagają rozwiązań także w dziedzinie językowej polityki państwa (LUBAŚ, 2009: 495). Efektem owej polityki było uchwalenie Ustawy z dnia 10 lipca 1999 r. o używaniu języków mniejszości narodowych (*Zákon o používaní jazykov národnostných menšín*¹² [dalej: Ustawa o językach mniejszości]), która za oficjalne języki mniejszości uznaje języki: bułgarski, chorwacki, węgierski, niemiecki, polski, romski, rusiński i ukraiński. Wśród wymienionych szczególnie pozycję zajmuje język czeski, jako język spełniający warunek podstawowej zrozumiałości z punktu widzenia języka państwowego, a jego używanie określa odrębna ustawa. Posiada on w Czechach i na Słowacji status języka „zrozumiałego”, co ma swoje konsekwencje np. w systemie szkolnictwa wyższego obu krajów. Zarówno Czesi na Słowacji, jak i Słowacy w Czechach mogą studiować na tych samych warunkach: mają dostęp do bezpłatnego kształcenia w swoim ojczystym języku oraz możliwość zdawania egzaminów w języku czeskim/słowackim. Powoduje to wzmożone zainteresowanie młodych Słowaków studiami w Czechach (szacuje się, że 1/3 studentów kierunków humanistycznych na uczelniach czeskich stanowią studenci słowaccy). Z kolei zainteresowanie młodych Czechów studiami na Słowacji jest niewielkie. Powodem tego jest niski poziom kształcenia na uczelniach słowackich oraz mniejsza tolerancja językowa na Słowacji (teoretycznie Czesi mogą studiować w języku czeskim, w praktyce jednak nie zawsze jest to możliwe)¹³.

Według oficjalnych wyników ostatniego spisu powszechnego przeprowadzonego na Słowacji w 2011 r., kraj ten zamieszkuje 80,7% obywateli narodowości słowackiej, 8,5% obywateli narodowości węgierskiej i 2% obywateli narodowości romskiej. Do innych oficjalnie uznanych

¹² Z.z 184/1999.

¹³ Por. PALATA, 2012; 2014.

mniejszości narodowych należą: Rusini, Ukraińcy, Niemcy, Chorwaci, Czesi, Morawianie, Polacy, Bułgarzy, Rosjanie, Żydzi i Serbowie. W porównaniu z poprzednim spisem powszechnym z 2001 r., spadła liczba obywateli narodowości słowackiej (wówczas deklarowało ją 85,8% ludności), narodowości węgierskiej (z 9,7% do 8,5%), czeskiej, ukraińskiej i niemieckiej, a wzrosła liczba obywateli narodowości romskiej (z 1,7% do 2%), rusińskiej, morawskiej i polskiej¹⁴.

Ustawa o językach mniejszości deklaruje przestrzeganie prawa do używania macierzystych języków narodowych wspólnot mniejszościowych oraz sankcjonuje bardzo ważną zasadę, że

obywatele Słowacji należący do narodowej wspólnoty mniejszościowej mają prawo do używania, oprócz języka państwowego, także swojego języka macierzystego w obiegu urzędowym w okolicznościach uwzględnionych w innych ustawach.

LUBAŚ, 2009: 496¹⁵

Uchwalenie omawianej ustawy wzbudziło na Słowacji wiele kontrowersji i polemik, które przekroczyły granice kraju, docierając do instytucji europejskich i Stanów Zjednoczonych (ONDREJOVIČ, 2010: 130).

Ostatnim dokumentem dotyczącym słowackiej polityki językowej, na który warto zwrócić uwagę, jest *Raport o stanie używania języka państwowego na terytorium Republiki Słowackiej* [dalej: Raport], opracowany przez Ministerstwo Kultury w 2012 r. Zawiera on informacje o kondycji języka słowackiego w administracji publicznej, szkolnictwie i mediach. Opisuje ponadto kwestie związane z ochroną konsumenta, stanem słowackiej terminologii i sytuacją języka państwowego na terytoriach wieloetnicznych. Przedstawia również problematykę dbałości o kulturę języka w działaniach państwowych instytucji kulturalnych. Poszczególne części Raportu wskazują na

ogólnie niepokojący stan używania języka państwowego, przejawiający się w większości dziedzin życia społecznego. Przyczyn tego stanu należy upatrywać w szerszych kontekstach społecznych, przy czym przyczyny te nie są wynikiem rozwoju w ostatnich latach, ale chodzi o trend długoterminowy. Niesprzyjająca tendencja w używaniu języka państwowego nie jest charakterystyczna tylko dla konkretnej grupy społecznej, odnosi się do całego społeczeństwa, dlatego przyczyn takiego stanu należy szukać przede

¹⁴ Dane opublikowane przez Štatistický úrad w publikacji *Fakty o zmenách v živote obyvateľov Slovenskej republiky*, <http://statistics.sk> [Dostęp: 12.01.2015].

¹⁵ Omówienie ustawy można znaleźć w cytowanym opracowaniu, s. 495-498.

wszystkim w kryzysie wartości panującym obecnie w społeczeństwie słowackim, a wyraźnie objawia się głównie w okresie przemian politycznych i społecznych [...] po roku 1989, kiedy to poszukiwane są nowe, skuteczniejsze rozwiązania społeczne i polityczne, nowe drogi rozwoju społecznego¹⁶.

Po przemianach polityczno-społecznych z 1989 r. i po powstaniu suwerennego państwa słowackiego w 1993 r. szczególnie mocno uwiadacznią się tendencje do podkreślania narodowej wspólnoty językowej, wyrażane w legislatywie w kwestii uregulowania używania języka państwowego.

Zawiłe losy narodu słowackiego, przez stulecia zdominowanego przez inne narody, ukazują jego niełatwą drogę do osiągnięcia niezależności. Dominacja węgierska odbiła swe piętno na kreowaniu i postrzeganiu przez Słowaków własnej tożsamości, na przetrwaniu narodu słowackiego, którego najistotniejszym wyróżnikiem był język (JANAŠEK-IVANIČKOVÁ, 2000: 77). Współcześnie Słowacja, jako niepodległe państwo należące do struktur europejskich i światowych, nie boryka się już w takim stopniu z problemem własnego języka narodowego. Starania Słowaków o własny język zostały bowiem zakończone sukcesem.

Jednym z atrybutów każdego narodu jest jego język. Pełni on, poza funkcją komunikacyjną, również istotne funkcje narodowo-kulturowo-reprezentacyjne oraz funkcję narodowo-integracyjną. Właśnie odpowiednio prowadzona polityka językowa, polegająca na rzetelnej i merytorycznej współpracy między organami państwowymi a środowiskami naukowymi, gwarantuje wzmocnienie roli języka państwowego i jego niezakłócony rozwój. Mają temu służyć zapisy najważniejszych aktów normatywnych, uwzględniające interesy zarówno Słowaków, jak i przedstawicieli mniejszości narodowych zamieszkujących terytorium Republiki Słowackiej.

Wydaje się, że obserwowane bardzo wyraźnie w procesie kształtowania się słowackiej tożsamości państwowej, narodowej, kulturowej i językowej w XX w. liczne dyskusje i polemiki naukowe z początkiem XXI w. znacznie ucichły. W latach dziewięćdziesiątych XX w. okazało się, że nie chodziło o niszczenie świadomości narodowej, lecz wręcz przeciwnie – o jej zachowanie w sensie kulturowym i językowym. Pogłębił się również na Słowacji kryzys kultury języka, odzwierciedlający się głównie w postaci niedostatecznego poziomu różnego typu wypowiedzi językowych. Obecnie słowacka polityka językowa ukierunkowana jest na

¹⁶ *Správa o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky.pdf*, s. 3, www.culture.gov.sk/extdoc/3567/vlastny_mat [Dostęp: 11.01.2015].

aspekt komunikacyjny, w którym na pierwszy plan wysuwa się właśnie funkcja komunikacyjna języka.

Niniejsze rozważania niech zakończy następująca refleksja J. Kačali:

Nie należy się już obawiać o losy języka słowackiego. Oczywiście, trzeba starać się o jego systemowe poznanie badawcze, o jego naukowy opis, wykładnię i kodyfikację, o aktywne publikowanie uzyskanych nowych wyników badawczych, jak również o przemyślane wychowanie językowe jego użytkowników. W nich należy rozwijać głównie poczucie odpowiedzialności za tę wartość narodową i wspierać starania systemowe o jego rozwój i kultywowanie: jacy są użytkownicy, taki jest ich język.

KAČALA, 2010: 90

Bibliografia

- BOBROWNICKA M., 2000: *Poliglotyzm społeczeństw słowiańskich a rozwój ich świadomości narodowej*. W: M. BOBROWNICKA, red.: *Język a tożsamość narodowa*. *Slavica*. Kraków, Universitas, s. 19–38.
- BOBROWNICKA M., red., 2000: *Język a tożsamość narodowa*. *Slavica*. Kraków, Universitas.
- CHMEL R., 2014: *Kompleks słowacki. Eseje*. Tłum. M. BYSTRZAK, T. GRABIŃSKI. Kraków, Międzynarodowe Centrum Kultury.
- DOLNÍK J., 2000: *Spisovná slovenčina a jej používatelia*. Bratislava, Stimul.
- DOPIERAŁA R., 2004: *Tożsamość wobec procesów cywilizacyjnych*. W: D. WALCZAK-DURAJ, red.: *Tożsamość kulturowa i polityczna Europy wobec wyzwań cywilizacyjnych*. Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 9–26.
- HORECKÝ J., 1986: *Jazyková politika v socialistickej spoločnosti*. „Kultúra slova”, 3, s. 65–71.
- HORECKÝ J., 1990: *Jazyková politika v rokoch 1948–88*. „Kultúra slova”, 24, 8, s. 259–265.
- JANAŠEK-IVANIČKOVÁ H., 2000: *Problemy językowe Słowaków w procesie narodotwórczym*. W: M. BOBROWNICKA, red.: *Język a tożsamość narodowa*. *Slavica*. Kraków, Universitas, s. 63–102.
- KAČALA J., 1986: *Jazykovopolitický kontext pojmu spisovný jazyk*. „Kultúra slova”, 3, s. 71–74.
- KAČALA J., 1994: *Slovenčina – vec politická?* Martin, Matica Slovenska.
- KAČALA J., 2010: *Spisovná slovenčina v 20. storočí*. Bratislava, Veda.
- KAČALA J., red., 1986: *Jazyková politika a jazyková kultúra*. Bratislava, Vydavateľstvo JÚLS.
- KRÁE Ā., VAŇKO J., red., 2004: *Otázky jazykovej kultúry*. Nitra, Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa.
- KUNIŃSKI M., 2000: *Język a tożsamość narodowa. Aspekty filozoficzne i socjologiczne*. W: M. BOBROWNICKA, red.: *Język a tożsamość narodowa*. *Slavica*. Kraków, Universitas, s. 7–18.
- LUBAŚ W., 2009: *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich 4. Polityka językowa*. Opole, Uniwersytet Opolski, s. 486–502.
- MASÁR I., 1994: *Aj slovenčina potrebuje zákonnú ochranu*. „Kultúra slova”, 3, s. 138–145.
- MISTRÍK J., 1993: *Encyklopédia jazykovedy*. Bratislava, Veda.

- ONDREJOVIČ S., 2010: *K niektorým výzvam a petíciám na ochranu slovenského jazyka*. „Jazykovedný časopis”, 61, 1, s. 5–14.
- ONDREJOVIČ S., 2010: *Súčasná jazyková situácia a jazyková politika na Slovensku*. In: J. KLINCKOVÁ, red.: *Okazy a výzvy modernej komunikácie*. Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, s. 123–137.
- PAVLOVIČ J., 2002: *Jazyk je kultúrna hodnota*. „Kultúra slova”, 36, 2, s. 125–128.
- POVAŽAJ M., red., 1995: *Spisovná slovenčina a jazyková kultúra*. Bratislava, Veda.
- RUŽIČKA J., 1975: *Rozvoj slovenčiny v socialistickom Československu*. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- ŚCIGAJ P., 2012: *Tożsamość narodowa. Zarys problematyki*. Kraków, Księgarnia Akademicka.

Źródła internetowe

- KRAJNIAK I., 2015: *Slovenská identita. Úvahy pred referendumom*.
- PALATA L., 2012: *Czesi boją się zalewu studentów ze Słowacji*.
<http://www.poslednykriziak.sk/slovenska-identita-uvahy-pred-referendom/564/> [Dostęp: 26.01.2015].
http://wyborcza.pl/1,76842,12669467,Czesi_boja_sie_zalewu_studentow_ze_Slowacji.html?disableRedirects=true [Dostęp: 11.10.2015].
http://wyborcza.pl/1,75477,16869045,Slowacki_desant_wyladowal_w_czeskiej_Pradze.html [Dostęp: 11.10.2015].
<http://www.poslednykriziak.sk/slovenska-identita-uvahy-pred-referendom/564>
www.culture.gov.sk/extdoc/3567/vlastny_mat
<http://statistics.sk>
http://wyborcza.pl/1,76842,12669467,Czesi_boja_sie_zalewu_studentow_ze_Slowacji.html?disableRedirects=true
http://wyborcza.pl/1,75477,16869045,Slowacki_desant_wyladowal_w_czeskiej_Pradze.html

Sylwia Sojda

The Cultural Identity of the Slovak Nation at the Beginning of the 21st century

Summary

The main objective of this article is to describe the cultural identity of the Slovak nation reflected in its contemporary language policy. This term is strictly connected with the national and cultural identity, because language is one of the factors which determine and create a nation's culture as well as its identity. The Slovak language policy indicates a number of legal implementations which are designed to protect the official language. Announcement of the Law of the State Language of the Slovak Republic reveals an unsatisfactory level of language communication and tries to find a proper solution to this problem.

Keywords: cultural identity, language situation, official language, language policy